

УДК 347.42

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.14>

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

Верес Ірина Ярославівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу

(Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна)

Метою наукової статті «Цивільно-правові наслідки порушення умов використання персональних даних у договірних відносинах» є удосконалення правового регулювання у сфері захисту персональних даних у договірних відносинах. Для досягнення цієї мети здійснено аналіз правового регулювання, судової практики та наукових досліджень відносин у такій сфері. У статті досліджені цивільно-правові наслідки порушення умов використання персональних даних: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди. Припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання можливе лише, якщо це встановлено договором. Розірвання договору та зміна умов зобов'язання за рішенням суду здійснюється у разі істотного порушення договору, яким слід вважати порушення умов використання персональних даних. Згідно з чинним законодавством, розмір неустойки встановлюється договором або актом цивільного законодавства. З метою захисту інтересів сторони договору, права якої порушені у зв'язку з неправомірним використанням її персональних даних іншою стороною договору, слід передбачити законну неустойку у розмірі 4 відсотків від загального річного обігу за попередній фінансовий рік. Підставами для відшкодування збитків, моральної шкоди є: неналежне виконання зобов'язання (передача відомостей про фізичну особу без згоди суб'єкта персональних даних; неповідомлення сторони договору про передачу її персональних даних третій особі; використання персональних даних за відсутності створення умов для захисту персональних даних; відмова особі у доступі до її персональних даних; відмова знищити персональні дані особи тощо); збитки, моральна шкода; причинний зв'язок; вина. В роботі обґрунтовується позиція про те, що позивачам у справах про відшкодування моральної шкоди внаслідок порушення персональних даних не може бути пред'явлено вимогу про надання будь-якого підтвердження моральної шкоди, яку він поніс. Це означає, що у разі наявності встановленого факту порушення прав заявника моральна шкода презюмується.

Ключові слова: персональні дані, умови використання персональних даних, порушення використання персональних даних, одностороння відмова від зобов'язання, розірвання договору, неустойка, відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди.

CIVIL-LEGAL CONSEQUENCES VIOLATION OF THE TERMS OF USE OF PERSONAL DATA IN CONTRACTUAL RELATION

Veres Iryna Yaroslavivna,
candidate of legal sciences,
assistant professor
assistant professor of Faculty of Law
(Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine)

The purpose of the scientific article "Civil-legal consequences violation of the term of use of personal data in contractual relation" is to improve legal regulation in the field of protection of personal data in contractual relations. In order to achieve this goal, an analysis of legal regulation, case law and research on relations in this field has been carried out.

The academic article studies the civil-legal consequences of violation of the terms of use of personal data: termination of the obligation as a result of a unilateral refusal of the obligation, if established by contract or law, or termination of the contract; changing the terms of the obligation; payment of a penalty; damages and non-pecuniary damage. Termination of the obligation due to unilateral waiver of the obligation is possible only if it is established by the agreement. Termination of the agreement and modification of the conditions of the obligation by a court decision is carried out in the event of a substantial violation of the agreement, which should be considered as a violation of the conditions of use of personal data. According to the current legislation, the amount of the penalty is determined by the contract or act of civil law.

In order to protect the interests of the party to the contract whose rights have been violated in connection with the misuse of his personal data by the other party to the agreement, a legal penalty of 4 per cent of the total annual turnover for the previous financial year should be provided. The grounds for compensation for damages and non-pecuniary damage are: improper performance of the obligation (transfer of information about an individual without his approval; failure to notify the party of the agreement on transfer of his personal data to a third party; use of personal data in the absence of conditions for protection of personal data; refusal of the person to access his personal data; refusal to destroy personal data, etc.); damages; non-pecuniary damage; causal link; guilt. The work justifies the position that claimants on cases of compensation for non-pecuniary damage due to violation of personal data cannot be required to provide any evidence of the non-pecuniary damage he suffered. This means that in the presence of the established fact of violation of the applicant's rights, the non-pecuniary damage is presumed.

Key words: personal data, terms of use of personal data, violation of use of personal data, unilateral refusal of obligation, termination of the agreement, penalty, compensation for losses, compensation for non-pecuniary damage.

Обов'язкове повідомлення персональних даних у договірних відносинах слід розглядати як вимогу закону для забезпечення стабільності цивільного обороту. За загальним правилом використання персональних даних у договірних відносинах здійснюється за згодою особи, при цьому обсяг даних може бути визначено або законом, або за домовленістю сторін договору. Рівень захисту персональних даних у державі є «повітрям» демократії [1, с. 28] та одночасно індикатором захисту прав людини. Україна перебуває лише на шляху до формування належної правової бази. Натепер джерелами правового регулювання персональних даних є Конституція України, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ЗУ «Про інформацію»,

ЗУ «Про захист персональних даних», ЗУ «Про електронну комерцію» тощо. Особливо актуальним є врахування правил європейського права про захист персональних даних, зокрема, Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС)2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) (далі – Регламент) [2].

Окремі питання цивільно-правового захисту персональних даних висвітлені у працях Р.А. Майданик, О.В. Кохановської та інших учених. Проте наукові дослідження, які б були присвячені цивільно-правовому захисту персональних даних саме в договірних відносинах, відсутні.

Метою наукової статті «Цивільно-правові наслідки порушення умов використання персональних даних у договірних відносинах» є удосконалення правового регулювання у сфері захисту персональних даних у договірних відносинах.

Відповідно до ст. 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди. Доцільно більш детально проаналізувати такі правові наслідки.

Законом не передбачена можливість односторонньої відмови від договору у разі порушення зобов'язання щодо захисту персональних даних, тому такий правовий наслідок порушення зобов'язання може бути застосований лише у разі, коли самі сторони про це домовляться у договорі. Щодо зміни, розірвання договору за рішенням суду, то слід зауважити, що воно здійснюється на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною (ст. 651 ЦК України). Щодо визначення порушення зобов'язання із захисту персональних даних істотним порушенням договору в судовій практиці склалася негативна позиція. Доцільно проаналізувати таку судову справу.

Позивачі ОСОБА_3 та ОСОБА_4 звернулись до суду з позовом до ОСОБА_5 підприємства «Юридична компанія «Право Груп» про розірвання договорів про надання юридичних послуг. В обґрунтування позову позивачі зазначили, що між ними та відповідачем були укладені договори про надання юридичних послуг з метою надання правової допомоги у здійсненні виконавчих проваджень. Позивач вважає, що Відповідачем були істотно порушені умови укладених договорів, а саме було здійснено розголошення інформації, яку відповідно до Договорів виконавець зобов'язувався зберігати в таємниці. Відповідно до умов Договорів встановлено, що Виконавець зобов'язується зберегти в таємниці інформацію, яку стало йому відомо під час надання Замовнику представницьких послуг. Істотне порушення умов договорів з боку відповідача полягає у тому, що під час розгляду цивільної справи № 641/8867/15-ц за позовом ПП «Юридична Компанія «Право Груп» до ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_7 про визнання недійсним договору дарування та фіктивним правочином під час надання пояснень ОСОБА_8, директора Відповідача, було розголошено інформацію, яку стало відомо під час надання представницьких послуг, а саме інформацію щодо здійснення представницьких послуг, а також інформацію особистого та сімейного характеру про ОСОБА_4 та ОСОБА_3 без згоди на розголошення інформації ОСОБА_4 та ОСОБА_3. Відповідачі вважали, що позовні вимоги ОСОБА_3, ОСОБА_4 про розірвання договорів про надання юридичних послуг слід залишити без задоволення. Однією з підстав розірвання договору є істотне порушення стороною цього договору. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сто-

рона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала під час укладення договору (абзац другий частини другої статті 651 ЦК України). Оцінка порушення договору як істотного здійснюється судом відповідно до критеріїв, що встановлені вказаною нормою. Вирішуючи питання про оцінку істотності порушення стороною договору, суди мають встановити не лише наявність істотного порушення договору, але й наявність шкоди, завданої цим порушенням другою стороною, яка може бути виражена як у вигляді реальних збитків та (або) упущеної вигоди; її розмір, який не дає змогу потерпілій стороні отримати очікуване під час укладення договору, а також установити, чи є справді істотною різниця між тим, на що має право розраховувати сторона, укладаючи договір, і тим, що насправді вона змогла отримати. Відповідна правова позиція викладена у постанові Судових палат у цивільних та господарських справах Верховного Суду України від 18 вересня 2013 року у справі № 6-75цс13 [3].

Комінтернівським районним судом м. Харкова розглядалась цивільна справа № 641/7163/16-ц за позовом ОСОБА_3, ОСОБА_4 до ОСОБА_8 про відшкодування шкоди у зв'язку із порушенням особистих немайнових прав. Предметом цього спору було «розголошення інформації особистого та сімейного характеру про ОСОБА_4 та ОСОБА_3, саме тієї інформації, про яку йдеться у позові у цій справі. Рішенням Комінтернівського районного суду м. Харкова від 28.02.2017 р. у справі № 641/7163/16-ц у задоволенні позову було відмовлено за безпідставністю (а. с. 59–61). Позовні вимоги ОСОБА_3, ОСОБА_4 про розірвання договорів про надання юридичних послуг залишити без задоволення [4].

Вважаю, що факт порушення зобов'язання про захист персональних даних є істотним порушенням договору, достатньою підставою для розірвання договору.

Неустойка (штраф, пеня) – грошова сума або інше майно, які боржник має передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язань (ст. 549 ЦК України). Право на неустойку виникає незалежно від наявності у кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання (ст. 550 ЦК України). Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства (ст. 551 ЦК України).

У ст. 83 Регламенту передбачені лише адміністративні штрафи за порушення у сфері персональних даних. Зокрема, до 20 000 000 євро або у випадку підприємства до 4% від загального глобального річного обігу за попередній фінансовий рік залежно від того, яка сума є вищою. Слід зазначити, що вони не належать до цивільно-правових видів відповідальності. Вважаю, що з метою захисту інтересів сторони договору, права якої порушені у зв'язку з неправомірним використанням її персональних даних іншою стороною договору, слід передбачити законну неустойку у розмірі 4 відсотків від загального річного обігу за попередній фінансовий рік.

Підставами для відшкодування збитків, моральної шкоди є: неналежне виконання зобов'язання; збитки, моральна шкода; причинний зв'язок; вина.

Неналежне виконання зобов'язання полягає в порушенні стороною договору зобов'язання щодо захисту персональних даних. Прикладами порушення можуть бути: передача відомостей про фізичну особу без згоди суб'єкта персональних даних; неповідомлення сторони договору про передачу її персональних даних третій особі протягом десяти робочих днів, якщо цього вимагають умови згоди або інше, не передбачене законом; використання персональних даних за відсутності створення умов для захисту персональних даних; відмова особі у доступі до її персональних даних; відмова знищити персональні дані особи тощо. У п. 75 Регламенту також зазначені інші: опрацювання може спричинити дискримінацію, крадіжку персональних даних або шахрайство, фінансові втрати, шкоду репутації, втрату конфіденційності персональ-

них даних, що захищають як особисту таємницю, несанкціоноване скасування використання псевдонімів або будь-яку іншу істотну економічну або соціальну шкоду; коли суб'єкти даних можуть бути позбавлені своїх прав та свобод або можливості здійснювати контроль над своїми персональними даними; коли опрацьовують персональні дані, що розкривають расову або етнічну приналежність, політичні переконання, релігію або філософські переконання, членство в професійних союзах, і опрацьовують генетичні дані, дані стосовно стану здоров'я або дані щодо сексуального життя або судимостей та кримінальних злочинів або пов'язаних заходів безпеки; коли оцінюють персональні аспекти, особливо із аналізом або передбаченням аспектів, що стосуються продуктивності на роботі, економічної ситуації, здоров'я, особистих переваг або інтересів, надійності або поведінки, місцезнаходження або пересування, для створення або використання особистих профілів; коли опрацьовують персональні дані вразливих категорій фізичних осіб, зокрема дітей; або коли опрацьовування передбачає використання великих обсягів персональних даних та впливає на велику кількість суб'єктів даних.

Збитками є витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки) та доходи, які особа б реально одержала за звичайних обставин, якщо її право не було порушене (упущена вигода) (ст. 22 ЦК України). Моральна шкода в такому разі може полягати у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, а також у приниженні честі та гідності фізичної особи (ст. 23 ЦК України).

Причинний зв'язок дає змогу встановити факт, що саме протиправна поведінка конкретної особи, на яку покладається така відповідальність, є тією безпосередньою причиною, що спричинила шкоду (збитки) іншій особі [5].

Аналізуючи ст. 614 ЦК України, вину слід розуміти як невжиття особою об'єктивно наявних заходів, що залежать від неї і спрямованих на недопущення порушення зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання.

Особливості доведення цих обов'язкових умов добре прослідковуються з аналізу судової практики у процесі розгляду спорів щодо захисту персональних даних та відшкодування моральної шкоди. Варто звернутися до зразкової у цій категорії спорів Постанови Верховного Суду України від 27.09.2017 р. [6].

У зазначеному судовому рішенні Верховний Суд України, переглядаючи рішення судів першої та апеляційної інстанції крізь призму доведеності завдання моральної шкоди заявнику внаслідок розголошення персональних даних, дійшов такого висновку: «Зазначаючи, що факт розповсюдження персональних даних не може бути підтвердженням завдання моральної шкоди, суди не звернули уваги на те, що позивач пов'язував моральну шкоду зі спричиненими йому неправомірними діями відповідача душевними стражданнями. Також суди не звернули увагу на приписи ст. 276 ЦК України щодо обов'язку особи, діями якої порушене особисте немайнове право фізичної особи, вчинити необхідні дії для його поновлення, про що в матеріалах справи докази відсутні. Згідно з ч. 2 ст. 276 ЦК України, якщо дії, необхідні для негайного поновлення порушеного особистого немайнового права фізичної особи, не вчиняються, суд може постановити рішення щодо поновлення порушеного права, а також відшкодування моральної шкоди, завданої його порушенням...».

Відповідно до правового висновку ВСУ у цій справі, відмовляючи у задоволенні заявлених вимог з підстав недоведеності спричинення шкоди, суди фактично поклали на позивача обов'язок довести наявність у нього душевних страждань з приводу порушення його права на таємницю телефонного спілкування, що

є неприпустимим з огляду на правову природу такого права, гарантії від порушень якого закріплені Конституцією України. ВСУ вказав, що суди мали б виходити з презумпції спричинення позивачу моральної шкоди відповідачем та обов'язку саме відповідача спростувати таку презумпцію. Отже, позивачам у справах про відшкодування моральної шкоди внаслідок порушення персональних даних не може бути пред'явлено вимогу про надання будь-якого підтвердження моральної шкоди, яку він поніс. Це означає, що у разі наявності встановленого факту порушення прав заявника моральна шкода презюмується.

Висновки. У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків і моральної шкоди (ст. 610 ЦК України). Законом не передбачена можливість односторонньої відмови від договору у разі порушення зобов'язання щодо захисту персональних даних, тому такий правовий наслідок порушення зобов'язання може бути застосований лише у разі, коли самі сторони про це домовляться у договорі. Щодо зміни, розірвання договору за рішенням суду, то слід зауважити, що воно здійснюється на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною (ст. 651 ЦК України). Вважаю, що факт порушення зобов'язання про захист персональних даних є істотним порушенням договору, достатньою підставою для розірвання договору. Згідно з чинним законодавством, неустойка як спосіб цивільно-правової відповідальності за порушення права на захист персональних даних можлива лише, коли вона передбачена в договорі. З метою захисту інтересів сторони договору, права якої порушені у зв'язку з неправомірним використанням її персональних даних іншою стороною договору, слід передбачити законну неустойку у розмірі 4 відсотків від загального річного обігу за попередній фінансовий рік. Підставами для відшкодування збитків, моральної шкоди є: неналежне виконання зобов'язання; збитки, моральна шкода; причинний зв'язок; вина. У роботі обґрунтовується позиція про те, що позивачам у справах про відшкодування моральної шкоди внаслідок порушення персональних даних не може бути пред'явлено вимогу про надання будь-якого підтвердження моральної шкоди, яку він поніс. Це означає, що у разі наявності встановленого факту порушення прав заявника моральна шкода презюмується.

Список використаних джерел:

1. Кохановська О.В. До питання про захист персональних даних в Україні. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 6. С. 28–33.
2. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Постанова Судових палат у цивільних та господарських справах Верховного Суду України від 18 вересня 2013 року у справі № 6-75цс13. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
4. Рішення Комінтернівського районного суду міста Харкова від 18 квітня 2018 року у справі № 641/268/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
5. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. Київ: Істина. 926 с.
6. Постанова Верховного Суду України від 27.09.2017 р. у справі № 6-1435цс17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.